

Bereik van ouders met lage SES voor opvoedingsondersteuning

beantwoording in het kader van "Klein maar fijn"

November 2007

Drs F.A.F. Kreuger,
onderzoekster CEPHIR

Vraagsteller:

Mevrouw I.V. Wijnhorst, teamleider afdeling Welzijn van de gemeente Maassluis.

Datum selectie van de vraag:

17 september 2007

Datum beantwoording van de vraag:

19 november 2007

Bron van de vraag:

De vraag is ingebracht vanuit de gemeente Maassluis.

Probleemstelling:

De gemeente Maassluis is in 2004 gestart met het opstellen van een gemeenteprofiel ten behoeve van het preventieprogramma Veilig Opgroeien. In het profiel is getracht om vanuit verschillende invalshoeken een samenhangend beeld te krijgen van de situatie rondom jongeren in Maassluis en om probleemgedrag van jongeren inzichtelijk te maken. Op basis daarvan zijn mogelijke oorzaken van het ontstaan van het probleemgedrag benoemd. Hieruit zijn de drie belangrijkste risicofactoren en de twee belangrijkste beschermende factoren vastgesteld. Op basis van deze factoren is een uitgebreid aanbod opgesteld van opvoedingsondersteuning. De indruk bestaat nu dat te weinig ouders met opvoedingsvragen uit lage SES-groepen ingaan op dit aanbod van opvoedingsondersteuning. Aansluitend is men op zoek naar wetenschappelijk gefundeerde methoden om de doelgroep voor het aanbod te bereiken.

Vraagstelling:

Hoe kan het aanbod van de opvoedingsondersteuning in Maassluis het beste worden aangeboden aan ouders uit lage SES-groepen? Onder ouders uit lage SES-groepen worden zowel allochtone als autochtone ouders begrepen.

Voor ouders uit lage SES-groepen wordt gekozen omdat wordt verondersteld dat ouders uit deze groep nog te weinig op het aanbod van opvoedingsondersteuning ingaan en dat er in deze groep, als je ze eenmaal bereikt, ook winst is te behalen.

Onderzoek uitgevoerd door

Mw. Drs F.A.F. Kreuger, onderzoeker CEPHIR, GGD Rotterdam-Rijnmond.

Het aanbod van Veilig Opgroeien in Maassluis:

In bijlage 1 is een overzicht gegeven van het aanbod specifiek voor ouders dat binnen het kader van Veilig Opgroeien wordt aangeboden in Maassluis.

Antwoord op de onderzoeksvraag:

Methodiek

Voor het vinden van een theoretisch kader voor het antwoord op de vraag is gesproken met twee deskundigen op het gebied van het bereiken van lage SES-groepen en opvoedingsondersteuning. Daarnaast is gezocht in de literatuur naar bestaande kennis over het onderwerp. Om inzicht te krijgen in de bestaande situatie in Maassluis is gesproken met een aantal leden van het preventieteam dat rondom het project Veilig Opgroeien is geformeerd; in dit team zitten professionals uit het werkveld in Maassluis (Ouder- en Kindzorg, kraamzorg, peuterspeelzaal, basisschool, voortgezet onderwijs, Bureau Jeugdzorg, GGD, politie, jongerenwerk). In het antwoord is geprobeerd om de theoretische kennis zoveel mogelijk te vertalen naar de plaatselijke situatie in Maassluis.

Het antwoord is, voordat het definitief aan de gemeente Maassluis is overhandigd, besproken in het preventieteam Veilig Opgroeien.

Deskundigheid / literatuur

Door het expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO) is in opdracht van de provincie Zuid-Holland in 2005 specifiek een onderzoek uitgevoerd naar het bereiken van moeilijk bereikbare groepen voor opvoedingsondersteuning, en naar wie deze moeilijk bereikbare groepen zijn¹. Aansluitend

op het onderzoek is door JSO een handboek geschreven over hoe je de moeilijk bereikbare groepen voor opvoedingsondersteuning kunt benaderen². Daarnaast is vanuit het NIGZ literatuuronderzoek verricht naar methoden om te communiceren met lage SES- groepen³. Met twee deskundigen, een medewerker van het Verweij Jonker Instituut, en een hoogleraar Opvoedkunde van de Universiteit van Amsterdam is kort en informeel over de onderzoeksvraag gesproken. Het beeld vanuit de literatuur sluit aan bij de richting die door de deskundigen werd gegeven, namelijk; van belang is zoveel mogelijk aan te sluiten bij de behoeften en de mogelijkheden van de groep die je wilt bereiken. Daarbij is het van belang om zoveel mogelijk alle plaatselijke betrokkenen, inclusief de doelgroep, te betrekken.

Het beste kan worden gekozen voor een persoonlijke benadering die wordt ondersteund met eenvoudig schriftelijk materiaal. Voor het bereiken van de groep kan gebruik worden gemaakt van bestaande ontmoetingsplaatsen en van sleutelfiguren. Via mond op mondclame binnen de groep kan de informatie worden doorgegeven. Deze benadering kan worden aangevuld met bekendmaking via plaatselijke media. Concreet kan worden gedacht aan de volgende plaatsen om informatie te verspreiden: aankondiging via de krant of de lokale radio of tv, aankondiging op de website, informatie via scholen, consultatiebureaus en huisartsen, bijeenkomsten via buurthuizen of andere bestaande ontmoetingsplaatsen, informeren via kerken en moskeeën, informeren via de sociale dienst. In 2005 is in Maassluis een onderzoek verricht naar de behoefte aan opvoedingsondersteuning bij ouders⁴. De school en de huisarts werd in dit onderzoek door de ouders specifiek benoemd als een plaats waar zij makkelijk vragen neerleggen over hun kinderen. Ook in het onderzoek van JSO noemden ouders de school als een plaats waaraan zij veel vertrouwen rondom opvoedingsvragen toeschrijven.

Voor sleutelfiguren kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een moeder met veel aanzien in een groep allochtone moeders, maar ook aan een consulente bij sociale zaken die veel vertrouwen geniet bij ouders met een bijstandsuitkering en die zinvolle informatie kan leveren over financiële zaken en eventuele schulden. Via de sleutelfiguur kan vertrouwen binnen de groep worden gewonnen, maar kan ook informatie worden verkregen over welke onderwerpen leven, hoe bepaalde zaken het beste kunnen worden gepresenteerd of wat goede locaties zijn om bijeenkomsten te organiseren. Het is dus zeker de moeite om tijd te investeren in het vinden van de juiste sleutelfiguren bij een specifieke doelgroep. Voor het benaderen van de groep is het van belang om inzicht te krijgen in wie de doelgroep is, om hiermee samenwerking te zoeken, om aan te sluiten bij de leefwijze en de wensen uit de doelgroep en om rekening te houden met cultuurverschillen. Naast de wensen is het vooral ook van belang om beperkingen binnen de groep in het oog te houden. In dit kader kan worden gedacht aan financiën (maak de voorziening gratis), kinderopvang, vakanties/ feestdagen, en meest geschikte tijdstip voor een bijeenkomst (overdag of 's avonds?), kies een geschikte locatie (makkelijk te bereiken en veilig voelend voor de groep), eventueel mannen en vrouwen gescheiden benaderen, let op scholingsniveau (analfabetisme?) en beheersing van de Nederlandse taal, let op kleding en let op je houding in het contact met de doelgroep (breng de boodschap positief), sluit aan bij vragen die er binnen de groep leven. En maak het gezellig: neem iets van koekjes bij de koffie.

De situatie in Maassluis

In Maassluis is rondom het project Veilig Opgroeien een preventieteam samengesteld met professionals uit het veld en een vertegenwoordiger van de gemeente. Om een beeld te krijgen van de situatie in Maassluis zijn een aantal leden uit het preventieteam gebeld. In bijlage 2 staat een lijstje met de leden uit het preventieteam met wie is gesproken. De volgende vragen kwamen aan de orde:

1. Wie is de doelgroep
2. Waar komt de doelgroep in bestaande groepen bijeen
3. Wat gebeurt er nu om de doelgroep te bereiken

Wie is de doelgroep?

Door alle betrokkenen werd aangegeven dat met name de Marokkaanse ouders een moeilijk bereikbare doelgroep zijn voor opvoedingsondersteuning. Daarnaast werden Turkse ouders, Antilliaanse ouders en ook autochtone ouders genoemd.

Waar komt de doelgroep in bestaande groepen bijeen?

Omdat voor deze groep vaak specifieke activiteiten worden georganiseerd, kunnen met name allochtone ouders worden bereikt via bestaande ontmoetingsplaatsen. Genoemd zijn een Marokkaans buurthuis in Maassluis, een Turkse buurtvereniging en ook het Albada college waar diverse cursussen rondom inburgering worden gegeven. Een andere ingang zijn bewegingslessen voor allochtone vrouwen bij "de Kern"; een Nederlands hervormde kerk in Maassluis waar diverse activiteiten worden uitgevoerd. Op een van de twee vestigingen van basisschool De Westhoek is een ouderkamer ingericht waar middagen worden georganiseerd met activiteiten voor allochtone vrouwen, zoals bijvoorbeeld koken. Via deze middagen is er heel langzaam een vertrouwensband opgebouwd met deze groep. De vaders blijken geïnteresseerd in een middag over problematiek rondom de puberteit. Het voornemen is om later in het jaar in dit groepje ook het aanbod van Veilig Opgroeien te bespreken.

Voor autochtone ouders zijn dergelijke bestaande ontmoetingsplaatsen moeilijker te benoemen, waardoor meer wordt teruggevallen op bestaande kanalen als het consultatiebureau, de huisarts en de school.

Wat gebeurt er nu om de doelgroep te bereiken?

Op dit moment staat alle informatie over Veilig Opgroeien op de website van de gemeente Maassluis. Daarnaast wordt ongeveer maandelijks een stukje in de plaatselijke krant geplaatst over opvoedingsvragen en is in mei een brief verzonden aan huisartsen, fysiotherapeut en verloskundigen (doorverwijzers) over het aanbod. In juni is aan alle ouders in Maassluis op naam de opgroeiwijzer (overzicht met het aanbod) gestuurd samen met een glossy folder.

Door de leden van het preventieteam werd aangegeven dat zij zoveel mogelijk probeerden om via persoonlijke benadering aansluiting te zoeken bij de doelgroep. De meeste wijzen ook de eigen organisatie aan om van hieruit structureel deze persoonlijke benadering vorm te geven: hierboven werd al een beschrijving gegeven van de ouderkamers op basisschool De Westhoek waar voor allochtone moeders activiteiten worden georganiseerd. Vanuit kraamzorg zijn er ideeën om meer contact te zoeken met Ouder- en Kindzorg voor samenwerking en vroegtijdige signalering. Op de basisschool en het voortgezet onderwijs wordt ingevuld door medewerkers van Bureau Jeugdzorg) contact met de ouders gezocht als er problemen met de kinderen zijn. Zoveel mogelijk wordt geprobeerd om via persoonlijk contact door te verwijzen naar het aanbod van Veilig Opgroeien.

Deze persoonlijke benadering vanuit de eigen organisatie is echter nog niet in een programmatische structuur vastgelegd; een structuur waarbij met elkaar duidelijke afspraken zijn gemaakt over hoe ouders over Veilig Opgroeien worden geïnformeerd.

Antwoord op de vraag

Bereik van de ouders uit lage SES-groepen voor Veilig Opgroeien in Maassluis

In Maassluis lijkt een gemotiveerd werkveld aanwezig van professionals die actief betrokken zijn bij het bereiken van ouders voor opvoedingsondersteuning. Op verschillende manieren kan via de organisaties van deze professionals het aanbod van Veilig Opgroeien aan de ouders worden gepresenteerd.

Voor het bereiken van ouders van de allerkleinsten

Op het moment dat een zwangere vrouw in aanraking komt met een verloskundige kan deze informeren over opvoedingsondersteuning die vanuit de gemeente wordt gegeven. In het geval er signalen zijn dat de ouders steun behoeven bij de opvoeding kan een huisbezoek worden overwogen en diverse hulp worden ingezet. Het aanbod van Veilig Opgroeien kan daarbij worden betrokken.

Voor een programmatische structuur voor het vroegtijdig signaleren van opvoedingsproblemen vanaf de geboorte is door TNO Kwaliteit van Leven het programma Samen Starten ontwikkeld. Samen Starten richt

zich op versterking van de lokale samenwerking om de gezondheid en het welzijn van kinderen van 0-2 jaar te bevorderen. Een belangrijk doel is vroegsignalering van zorgwekkende opvoedingssituaties dat begint op het consultatiebureau. Wijkverpleegkundigen en artsen JGZ interviewen alle ouders op het consultatiebureau vanaf dat het kind 6 á 8 weken oud is. Het gesprek wordt gevoerd volgens een evidence based gespreksprotocol over 5 domeinen: 1 competentie ouder(s), 2 steun van de partner, 3 sociale steun, 4 problemen, zoals schulden, 5 gezondheid en ontwikkeling van het kind^{5,6}. Indien er problemen worden geconstateerd gaat de verpleegkundige JGZ op huisbezoek en maakt samen met de ouders een plan om de problemen aan te pakken. Er is aan de ontwikkelaars van Samen Starten en Oké/Stevig Ouderschap gevraagd om een voorstel te schrijven om beide projecten te combineren met uitzicht op landelijke implementatie. Oké/Stevig Ouderschap is een met Samen Starten vergelijkbaar programma dat bij het Leids Universitair Medisch Centrum is ontwikkeld.

Voor het bereiken van ouders met schoolgaande kinderen.

Voor het bereiken van ouders met kinderen op de basisschool of op het voortgezet onderwijs kan de school het beste als aanknopingspunt worden gebruikt. Ouders hebben aangegeven dat zij de school een vertrouwenspositie toedichten met betrekking tot opvoedkundige zaken^{1,4}. Via het schoolmaatschappelijk werk, maar ook via de activiteiten in het kader van ouderbetrokkenheid kan aandacht worden geschonken aan het aanbod van Veilig Opgroeien. Daarnaast kunnen de ouders vanuit school schriftelijk over dit aanbod worden geïnformeerd.

Ook gaven ouders aan dat zij zich relatief makkelijk tot de huisarts wenden met (ook niet-medische) vragen over hun kinderen⁴. Naast de school, kan dus ook de huisarts een belangrijke functie vervullen in het doorverwijzen naar het aanbod van Veilig Opgroeien.

Voor het bereiken van allochtone ouders.

Allochtone ouders kunnen het beste worden geïnformeerd over het aanbod van Veilig Opgroeien via bestaande ontmoetingsplaatsen en sleutelfiguren. In Maassluis zijn hiervoor verschillende mogelijkheden. Op basisschool de Westhoek worden ouderactiviteiten georganiseerd apart voor vrouwen en voor mannen. Dit biedt de mogelijkheid om bij een van deze bijeenkomsten het aanbod van Veilig Opgroeien te presenteren. Andere ingangen zijn bewegingslessen voor allochtone vrouwen bij "de Kern" een Nederlands hervormde kerk in Maassluis en mentorgroepen van inburgeringscursussen op het Albeda college. De mentor kan hier als sleutelfiguur optreden.

In het algemeen is het bij moeilijk bereikbare groepen, en zeker ook bij allochtone groepen belangrijk om aan te sluiten bij de mogelijkheden/wensen/beperkingen die er voor deze groep gelden. Mocht er dus interesse zijn dan is het belangrijk om te inventariseren onder welke condities men kan deelnemen en de bijeenkomst hieraan aan te passen. Dat zal ook gelden voor de onderwerpen die kunnen worden besproken. Opnieuw moet het belang van de juiste sleutelfiguren hier worden benadrukt. Deze kunnen zinvolle informatie geven over wat leeft binnen de groep en er toe bijdragen dat een groep ouders zich openstelt voor informatie over opvoedingsondersteuning.

Coördinatie vanuit de gemeente.

Het is zinvol om met de betrokken organisaties in het werkveld op papier afspraken te maken over hoe er structureel via bovengenoemde kanalen kan worden geïnformeerd over het aanbod van Veilig Opgroeien. De gemeente kan hier in een centrale rol vervullen door de afspraken te coördineren, maar ook door het schriftelijk voorlichtingsmateriaal te leveren aan de scholen (die dit weer aan de ouders versturen). Ten aanzien van voorlichtingsbijeenkomsten op ontmoetingsplaatsen van allochtone ouders is het van belang dat er tijd wordt geïnvesteerd in het opbouwen van een vertrouwensrelatie met de doelgroep en met eventuele sleutelfiguren.

Peiling van de behoefte aan opvoedingsondersteuning.

Het antwoord op de vraag vanuit Maassluis hoe ouders uit lage SES-groepen kunnen worden bereikt voor het aanbod van opvoedingsondersteuning heeft zich met name gericht op methoden om de groepen te bereiken. Om ouders te (blijven) interesseren voor opvoedingsondersteuning is het echter van belang dat wordt aangesloten bij de vragen en behoeften die bij deze ouders leven. In 2005 heeft een ouderraadpleging plaatsgevonden met betrekking tot behoefte aan opvoedingsondersteuning⁴. Dit onderzoek richtte zich met name op het type hulp dat ouders zoeken. Om je aanbod te evalueren en om aan te sluiten bij andere of nieuwe vragen is het zinvol om tegelijkertijd met het informeren over het aanbod

ook direct te vragen naar wensen en vragen vanuit de ouders zelf. Dit kan ook luchtig worden ingezet bijvoorbeeld door te vragen wat ze zelf leuk zouden vinden.

Wetenschappelijke verantwoording

Onderzoek JSO naar moeilijk bereikbare groepen voor opvoedingsondersteuning

In opdracht van de provincie Zuid-Holland is het expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO) gestart met een onderzoek naar de vraag "hoe bereiken we specifieke groepen ouders met kinderen tussen 0-19 jaar met het aanbod aan opvoedingsondersteuning?". Achtergrond achter de opdracht is het gegeven dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor het lokaal jeugdbeleid, waaronder opvoedingsondersteuning en de ervaring dat bepaalde groepen ouders daarbij nauwelijks in beeld zijn. Op basis van contacten met gemeenten, instellingen (onderwijs, maatschappelijk werk, Bureau Jeugdzorg, politie, GGZ) en ouders zijn vier groepen moeilijk bereikbare ouders benoemd: hoogopgeleiden, éénuoudergezinnen, gereformeerden en allochtonen.

Naar iedere groep ouders is verkennend onderzoek gedaan in twee gemeenten die het aanbod op het gebied van opvoedingsondersteuning voor de betreffende doelgroep wilde verbeteren. Omdat de vraag van Maassluis voor Klein maar Fijn zich specifiek richt op ouders uit lage SES- groepen en omdat van de groepen uit het onderzoek door JSO alleen allochtone ouders als aparte groep door de leden van het kernteam zijn benoemd, worden de bevindingen van het JSO- onderzoek met betrekking tot allochtone ouders hieronder beschreven.

Het onderzoek naar allochtone ouders is uitgevoerd in Gouda en Boskoop en had in belangrijke mate betrekking op ouders van Marokkaanse afkomst. In beide gemeenten is sprake van nauwelijks of niet te bereiken allochtone ouders die de taal slecht beheersen. In Boskoop heeft een groepsinterview plaatsgevonden op een taalschool met negen moeders en in Gouda werd informatie verkregen door middel van een diepte-interview met een opvoedingsvoorlichter "eigen taal en cultuur" en via aanwezigheid tijdens de drie bijeenkomsten van zes moeders aan een moedergroep van Spel aan Huis. Aan de hand van deze onderzoeken samen met informatie uit achtergrondliteratuur werden de volgende aandachtspunten over opvoedingsondersteuning specifiek bij allochtone ouders verzameld:

- Allochtone ouders zijn vaak niet gewend om met buitenstaanders te praten over privé problemen. Het opvoeden van kinderen tussen twee culturen houdt hen bezig, maar ze praten daar weinig over, onderling of met derden. Daarnaast neemt schaamte een belangrijke plaats in in de cultuur. Deze dingen maken dat de ouders niet gewend zijn om over hun kinderen en opvoeding te praten en dat zij snel dichtslaan als zij het gevoel krijgen dat er problemen worden benoemd.
- Ouders denken niet zozeer in termen als opvoedingsproblemen. Het is daarom zinvoller om problemen rondom de opvoeding niet als zodanig te benoemen, maar te spreken over "hoe is het om moeder te zijn?", of "je kinderen", of "hoe ziet je dag eruit?".
- Een groep allochtone ouders is wel geïnteresseerd in opvoedingsondersteuning, maar ervaart veel belemmering om feitelijk deel te nemen. Ze hebben een druk bestaan met veel verplichtingen, bijvoorbeeld inburgerings- of taal cursus, naast een druk huishouden en zorg voor de kinderen of zorgen op maatschappelijk vlak. Ook kan er weerstand zijn vanuit de man of de familie en kan er angst zijn om naar een plaats te gaan waar de ouders zich niet bekend voelen.
- De begeleiding richt zich vaak alleen tot de moeders, terwijl de vaders ook opvoedingsverantwoordelijkheid hebben en vaak een centrale positie innemen in het gezin. Vaders zouden daarom meer moeten worden betrokken bij opvoedingsondersteunende activiteiten.
- Vanwege de gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal kan het zinvol zijn om via afbeeldingen opvoedingsvragen te visualiseren en op deze wijze een gesprek op gang te brengen.
- De voorkeur voor het type opvoedingsondersteuning varieert, persoonlijk contact speelt hierbij een rol; er wordt sneller gekozen als men een van de hulpverleners kent.
- Opvoedingsondersteuning kan goed worden gecombineerd met andere (ontspannende) activiteiten zoals bijvoorbeeld naailes. Van belang is een open positieve sfeer waarin vrouwen worden uitgenodigd hun zorgen te bespreken. Een randvoorwaarde is het bieden van voldoende veiligheid, het tonen van begrip voor de situatie en het serieus nemen van zorgen en twijfels. Er moet rekening mee worden gehouden dat het vertrouwen moet groeien. Dit kan ook via sleutelfiguren. Het opbouwen van een band is een kwestie van lange adem. Aansluiting bij de cultuur van de ouders werkt bevorderend en wordt in het onderzoek als "transculturele houding" aangeduid.
- De taalschool, het consultatiebureau, bestaande moedergroepen en/of themiddagen op scholen zijn geschikte plaatsen om het moeders in contact te komen. De toenadering alleen al biedt een opening voor gesprek.

- Meer dan bij andere groepen moet worden uitgelegd dat het normaal is om vragen te hebben over je kinderen en daarover met anderen en soms ook met deskundigen te praten.
- Bij voorlichting aan moeders die niet of nauwelijks bij instellingen komen, valt te denken aan huisbezoeken en het inschakelen van para-professionals.
- Intermediairs uit de eigen cultuur kunnen aangeven vanuit welke gezamenlijke vertrekpunten een gesprek kan worden gestart. Ze hebben een houding die aansluit bij de verwachting van de ouders en door herkenning kunnen minder gevoelens van schaamte en schande optreden.
- Sommige ouders herkennen de problematiek niet die Nederlandse beroepskrachten benoemen. Zij ervaren zelf geen problemen met de kinderen en leggen de oorzaak van probleemgedrag in de Nederlandse samenleving.
- Er is een groep ouders die niet willen en die niet kunnen deelnemen aan opvoedingsondersteuning. Deze ouders zijn zeer moeilijk te motiveren. Vaak gaat het om gezinnen waarin kinderen opgroeien in twee totaal gescheiden culturen; binnenshuis vertonen zij sociaal wenselijk gedrag, maar buitenshuis vertonen zij grensoverschrijdend gedrag. Gangbare benaderingen en methoden werken niet. Verplichting en dwang lijken de enige middelen zijn die ingezet kunnen worden. Deze methoden zijn echter nauwelijks ontwikkeld.

Naar aanleiding van het onderzoek is er een handboek opgesteld met praktische informatie over succesvolle activiteiten met en voor moeilijk bereikbare groepen ouders voor opvoedingsondersteuning. Dit handboek is te downloaden van de website van JSO: www.jso.nl

1. Rita van den Berg, Trees van der Gun, Monique Kierczak, Annemarie van de Kooij, Ineke Wulp. Alle ouders hebben vragen! Onderzoek naar bereik en behoefte aan opvoedingsondersteuning van specifieke groepen ouders. Expertisecentrum voor jeugd en samenleving en opvoeding (JSO), maart 2005.

2. Rita van den Berg, Trees van der Gun, Monique Kierczak. Handboek Opvoedingsondersteuning aan specifieke groepen ouders. Expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Opvoeding (JSO), maart 2006.

NIGZ, literatuurstudie communiceren met lage SES-groepen

Het NIGZ heeft in 2003 vanuit het Steunpunt Lokale Aanpak Gezondheidsverschillen de vraag gekregen om te onderzoeken hoe mensen met lage sociaal-economische status kunnen worden bereikt en geactiveerd om deel te nemen aan gezondheidsprojecten. Het onderzoek is uitgevoerd door twee studentes Communicatiemanagement van de Hogeschool van Utrecht. In het kader van dit onderzoek is een inventarisatie uitgevoerd van tips uit gezondheidsprojecten waarop moet worden gelet in de communicatie met lage SES- groepen. Het resultaat is een lange lijst aandachtspunten. Op hoofdlijnen worden de volgende punten benoemd:

- Het is van belang om in kaart te brengen wie de doelgroep is.
- Samenwerking met de doelgroep zelf is belangrijk; laat mensen meepraten over hoe activiteiten worden vormgegeven.
- Bij het organiseren van activiteiten moet rekening worden gehouden met de leefwijze en wensen die binnen de doelgroep leven. Dit houdt ook in dat er rekening moet worden gehouden met cultuurverschillen.
- Organiseer activiteiten laagdrempelig; houd rekening met gezelligheid, kinderopvang, locatie, tijden, eventueel mannen en vrouwen gescheiden, en financiën (maak de activiteit gratis).
- Kies een open en betrokken houding, ga niet boven de doelgroep staan, wees respectvol en flexibel naar de doelgroep toe, let op kledingstijl en taalgebruik.
- Kies voor persoonlijke communicatie. Dit kan via actieve bewoners, sleutelfiguren, bestaande ontmoetingsplaatsen, professionals (bijvoorbeeld huisartsen, fysiotherapeuten), zelforganisaties en huisbezoeken.
- Schriftelijke middelen kunnen worden gebruikt ter ondersteuning van de persoonlijke communicatie. Let op het taalniveau; korte zinnen, veel plaatjes, kopjes met informatie.
- Recreatieve of feestelijke middelen aansluitend bij de gebruiken van de groep, zoals bijvoorbeeld toneel, dans en muziek spreken erg aan. Let op ruimte voor emoties en gezelligheid. Eventueel kan worden aangesloten bij bestaande evenementen.
- Kies voor een mix van communicatiemiddelen; het ene zal het andere versterken.

- Formuleerde boodschap helder, eenduidig en positief.

3. Steunpunt Lokale Aanpak Gezondheid Verschillen: conclusies communiceren met lage SES-groepen. NIGZ. Juni 2003

Raadpleging van ouders over opvoedingsondersteuning en jeugdzorg in Maassluis

Achtergrond achter het onderzoek is de nieuwe wet op de jeugdzorg van januari 2005 waarin de verantwoordelijkheid voor lokaal jeugdbeleid bij de gemeentes wordt gelegd en voor jeugdzorg bij de provincies. Door de provincie Zuid-Holland is aan onderzoeksinstituut Tympaan gevraagd een ouderraadpleging uit te voeren in de gemeente Maassluis. De vraag is hoe de uitkomsten van een ouderraadpleging kan bijdragen aan een meer vraaggericht lokaal aanbod. De gemeente Maassluis fungeerde in dit onderzoek als pilot-gemeente.

De centrale onderzoeksvraag was: "Hoe draagt ouderraadpleging bij aan afstemming van het lokale aanbod aan opvoedingsondersteuning en jeugdzorg op de behoefte van ouders in het kader van Veilig Opgroeien?". De vraag is opgesplitst in onderstaande deelvragen:

- Welke risicofactoren en beschermende factoren voor probleemgedrag doen zich volgens de ouders in het gezin voor?
- Welke acties ondernemen ouders zelf wanneer zich probleemgedrag voordoet bij hun kinderen?
- Is het benodigde aanbod aan opvoedingsondersteuning en jeugdzorg om te voldoen aan de behoeften van ouders beschikbaar of is iets anders/nieuws nodig?
- Hoe dragen de uitkomsten van de bovenstaande deelvragen bij tot het project Veilig Opgroeien?

Aan een random steekproef van 989 ouders met kinderen van 4 tot en met 18 jaar is een schriftelijke vragenlijst gestuurd (respons 27%). Daarnaast zijn twee panelgesprekken gevoerd met in totaal 15 ouders. Hoog opgeleide autochtone ouders met meer dan één kind waren oververtegenwoordigd in de respons op de enquête en bij de panelgesprekken. De resultaten van de enquête en het panelonderzoek is besproken in het preventieteam Veilig Opgroeien.

De belangrijkste resultaten waren:

- Tweederde van de ouders in de onderzoeksgroep heeft het afgelopen jaar zorgen gehad over hun kinderen. De ouders met zorg hebben voornamelijk advies gevraagd aan de leerkracht/school (36%), vrienden/familie (27%) en de huisarts (15%).
- De belangrijkste redenen van ouders om advies van school te vragen bij niet-school gerelateerde problemen zijn:
 - bekendheid van de leerkracht met het kind; het kind brengt veel tijd op school door
 - deskundigheid van de leerkracht met kinderen in het algemeen in de specifieke leeftijdscategorie
- De belangrijkste redenen van ouders om advies van de huisarts te vragen bij niet-medische problemen zijn:
 - bekendheid van de huisarts met het gezin
 - deskundigheid van de huisarts
 - huisarts kan gericht doorverwijzen naar de juiste hulpverlener
- Om in de opvoedingsondersteuning van ouders te voorzien, is het in het algemeen van belang om in te steken in het opbouwen, versterken en/of uit te breiden van het sociale netwerk van ouders.
- Ouders zijn onvoldoende bekend met het aanbod van opvoedingsondersteuning en zijn zich niet expliciet bewust van hun behoefte of kunnen hun behoefte niet duidelijk aangeven. Bij het informeren van ouders over het aanbod van opvoedingsondersteuning moet goed worden afgestemd op de doelgroep.
- Er is vooral behoefte aan laagdrempelige hulp; men ziet Bureau Jeugdzorg als een soort eindstation waar men liever niet terecht wil komen. Het pedagogisch spreekuur wordt door professionals gezien als laagdrempelige hulp, veel ouders geven echter aan dit pedagogisch spreekuur niet te kennen.
- In de Burgemeesterswijk lijkt wel behoefte te zijn aan een goed aanbod van meer professionele specialistische ondersteuning (Bureau Jeugdzorg, RIAGG, opvoedtelefoon, pedagogisch spreekuur, maatschappelijk werk.).
- De samenwerking tussen de verschillende hulpverlenende instanties in Maassluis is niet onderzocht. Voor ouders is het wenselijk dat instanties letterlijk op één locatie zijn gevestigd zodat ouders hiermee bekend raken en vragen om hulp laagdrempelig wordt.

- Binnen de gemeente moet een vraagbaakfunctie zijn voor ouders van kinderen ouder dan 12 jaar. Het heeft de voorkeur om aan te sluiten bij het bestaande aanbod (pedagogisch spreekuur) en de leeftijdsgroep daarvan uit te breiden.
- Een ouderraadpleging kan nuttige informatie opleveren voor gemeenten. Door in te steken op de behoeften van verschillende doelgroepen ouders wordt de meeste informatie verkregen.

4. A. Romijn, T. Nienhuis, W.H. Buysse. Raadpleging van ouders over opvoedingsondersteuning en jeugdzorg in Maassluis. Tympaan, juli 2005.

Samen Starten

Samen Starten is een project dat tussen 2003 en 2005 is ontwikkeld in de gemeentes Breda, Maastricht en Rheden. Doel van Samen Starten is het voorkómen van psychische problemen, antisociaal gedrag en criminaliteit bij kinderen. Alle ouders worden als hun kind 6 á 8 weken oud is op het consultatiebureau geïnterviewd waarbij 5 domeinen ter sprake komen: competentie van de ouders, steun van de partner, sociale isolement, gezondheid van het kind en dagelijkse problemen, bijvoorbeeld schulden. Dit interview wordt uitgevoerd volgens het DMO-protocol (zie hieronder). Bij problemen volgt huisbezoek waarbij de verpleegkundige jeugdgezondheidszorg samen met de ouders een plan maakt voor het aanpakken van de problemen. Bij problemen waarbij de ouders de regie dreigen te verliezen kan in overleg met de ouders een gezinscoach worden ingezet. Samen Starten volgt de ouders tijdens de contactmomenten op het consultatiebureau op een ondersteunende wijze. Elke keer sluit de verpleegkundige aan bij wat de ouders bij het vorige contactmoment hebben gezegd zodat de ouders zich gehoord en gezien voelen. Meer informatie over samen starten is te vinden op de website www.samenstarten.nl

Het DMO-protocol is ontwikkeld door de Universiteit van Amsterdam, in opdracht van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Amsterdam. De opdracht was om een instrument te ontwikkelen voor het vroegtijdig onderkennen van eventuele hulpvragen van ouders van pasgeboren kinderen. Voor de ontwikkeling van het protocol is uitgegaan van een ontwikkelingsmodel waarin de belangrijkste (risico- en protectieve-) factoren zijn verwerkt die van invloed zijn op de hechting tussen ouder en kind: competentie van de ouder, relatie met de partner, sociaal netwerk, welbevinden van het kind, maatschappelijke omstandigheden.

Er is gekozen voor een interview boven een vragenlijst omdat een gesprek het contact bevordert, en het ook mogelijkheden biedt voor een groter bereik, bijvoorbeeld in verband met gebrekkige taalbeheersing van de ouder(s).

De interne en de externe validiteit van het protocol zijn onderzocht met behulp van een experimentele groep en een controlegroep. Hieruit kwam naar voren dat het protocol-interview tenminste evenveel aan risicofactoren kan signaleren als de reguliere praktijk en dat de binnen het protocol onderscheiden vijf domeinen in een belangrijke mate werden teruggevonden in de verzamelde data. Het effect van de training aan de medewerkers van het consultatiebureau werd gemeten met behulp van video-opnames.

Uit opnames van consulten van getrainde medewerkers gemaakt enkele maanden na afronding van de training blijkt dat het protocol na verloop van tijd beter werd uitgevoerd dan direct na de training.

Uiteindelijk kan worden geconcludeerd dat mits volgens plan uitgevoerd er aan de hand van het protocol meer en sneller gesignaleerd kan worden dan binnen de gemiddelde traditionele praktijk. Verder kan worden geconcludeerd dat de in het protocol verwerkte vijf aandachtspunten ten behoeve van de hechting tussen ouders en kind met het interview ook daadwerkelijk worden gemeten.

5. NJ Tan, DC van den Boom, JJM Hermans. Protocol ter ondersteuning van de sociaal-emotionele ontwikkeling: een volgsysteem voor consultatiebureaus (0-4 jarigen). Ontwikkeld in opdracht van DMO. Universiteit van Amsterdam. Juli 2005

6. Tenhaeff CR, Dijkstra N, Havinga M, et al. Vroegsignalering van zorgwekkende opvoedingssituaties in Samen Starten: wijkverpleegkundigen onderzoeken hun eigen dossiers. Tijdschrift JGZ 2004; 4: 76-80

Bijlage 1: aanbod voor ouders van Veilig Opgroeien in Maassluis.

Vijf cursussen:

1. *Coaching aanstaande ouders*: acht bijeenkomsten. Doel is informatie geven en ouders uit de wijk die in dezelfde fase zitten elkaar te laten leren kennen. Er wordt een kleine bijdrage aan de ouders gevraagd.
Door: Ouder- en Kindzorg, kraamzorg Delfland,

2. *Als je pas een baby hebt*: het programma bestaat uit het geven van informatie en het uitwisselen van ervaringen. Thema's die behandeld worden zijn: de betekenis van huilen, het belang van troosten, de invloed van het temperament van het kind op het contact tussen ouders en kind, het belang van spelen en praten met de baby, de beleving van de bevalling en het moederschap. Het programma is bedoeld voor ouders en andere opvoeders van een eerste baby in de leeftijd van 0 tot 1 jaar. De cursus bestaat uit vijf bijeenkomsten van ongeveer 1,5 uur. Er wordt een kleine bijdrage aan de ouders gevraagd.
Er is ook een Turkse versie van de cursus.
Door: Ouder- en Kindzorg, Kraamzorg Delfland.

3. *Peuter in zicht*: de cursus bestaat uit minimaal vier en maximaal zeven bijeenkomsten. Het doel van de cursus is om ouders te leren op een positieve manier hun peuter te steunen bij diens ontwikkeling. De cursus is bedoeld voor ouders van kinderen van 2 tot 4 jaar. De materialen van de cursus zijn vertaald in Turks en Arabisch. Er wordt een kleine bijdrage aan de ouders gevraagd.
Door: consultatiebureau, kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

4. *Opvoeden en zo*; voor ouders van kinderen in de basisschoolleeftijd. Bedoeld als preventie voor ouders met alledaagse opvoedingsvragen of beginnende opvoedingsproblematiek. Zes bijeenkomsten van 2 uur. Thema's zijn: aandachtig geven, prijzen, verbieden, negeren, apart zetten, straffen.
De cursus wordt aangeboden op een locatie waar alle ouders graag komen. Er wordt een kleine bijdrage van de ouders gevraagd.
Door: de GGD

5. *Beter omgaan met pubers*: voor ouders met pubers in de leeftijd van 12 tot 18 jaar, zowel voor autochtonen als allochtonen. Doel van de cursus is om ouders in een vroeg stadium steun te bieden om te voorkomen dat problemen escaleren. zes vaste bijeenkomsten en drie keuze bijeenkomsten. Thema's voor de vaste bijeenkomsten zijn: veranderingen in de puberteit, positieve aandacht, ruzie voorkomen, ruzie oplossen, grenzen stellen en straffen. Cursusmateriaal (videoband) is aanwezig in het Nederlands, Turks, Marokkaans-Arabisch, Berbers en Papiaments.
De cursus wordt aangeboden op een locatie waar alle ouders graag komen. Er wordt een kleine bijdrage van de ouders gevraagd.
Door: de GGD

Doorverwijzing naar vroege- en voorschoolse educatie:

Educatieve programma's voor kinderen op jonge leeftijd met als doel kinderen uit achterstandsgroepen zodanig te stimuleren dat zij hun kansen op een goede schoolloopbaan en maatschappelijke carrière vergroten. Het programma kent een gestructureerde aanpak en neemt een aantal dagdelen per week in beslag. Het programma begint in een peuterspeelzaal of op een kinderdagverblijf en loopt door tot in de eerste twee groepen van de basisschool.
Door: Stichting Kinderopvang Maassluis, Ouder- en Kindzorg, basisscholen, Centrum Educatieve Dienstverlening.

Pedagogisch spreekuur

De hulp bestaat uit een of meerdere gesprekken voor ouders met kinderen van nul tot 12 jaar. Het spreekuur is gratis voor de ouders.
Door: Ouder- en Kindzorg en Bureau Jeugdzorg, later zal er ook worden uitgebreid naar de multifunctionele accommodatie (brede school).

Schoolmaatschappelijk werk

Op basisscholen en scholen in het voortgezet onderwijs is vanuit het Bureau Jeugdzorg een schoolmaatschappelijkwerker verbonden. Als op school blijkt dat een kind problemen heeft, wordt er in overleg met ouders een afspraak gemaakt met de maatschappelijkwerker. Met de schoolmaatschappelijkwerker kunnen ouders in alle vertrouwelijkheid de problemen bespreken. Ook kunnen ouders zelf aangeven dat zij behoefte hebben aan een gesprek. De schoolmaatschappelijkwerker helpt bij het zoeken naar een oplossing en kan contacten leggen met hulpverlenende instanties. Het schoolmaatschappelijk werk is gratis voor de ouders.

Door: schoolmaatschappelijkwerkers van Bureau Jeugdzorg.

Huiskamerbijeenkomsten: Het in huiselijke kring bespreken van onderwerpen die passen binnen het kader van Ouder- en Kindzorg. Een ouder (van een kind 0-4 jaar) nodigt andere ouders uit voor een bijeenkomst bij haar/hem thuis. De wijkverpleegkundige van Ouder- en Kindzorg is gespreksleider en inhoudelijk deskundige. Voor (moeilijk bereikbare) ouders met kinderen 0-4 jaar. Thema's waaruit gekozen kan worden zijn: slapen, voeding, huilen, troosten, (niet) luisteren, spel en speelgoed, veiligheid, de ontwikkeling van de zuigeling/peuter.

Werving gebeurt mondeling tijdens consult en op het consultatiebureau en tijdens de huisbezoeken. Leidsters van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen overhandigen folders aan moeders die zij in aanmerking vinden komen voor de huiskamerbijeenkomsten. vijf bijeenkomsten van 2 uur. Aan de deelnemers wordt een kleine bijdrage gevraagd.

Door Ouder- en Kindzorg, Stichting Kinderopvang Maassluis, BJZ

Let op de kleintjes: Een cursus voor kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun ouders. Ter ondersteuning van de kinderen en ouders is aan de kindergroep een aparte groep voor de ouders gekoppeld. In de oudergroep staat de opvoedingsrelatie met het kind centraal, worden tips gegeven rondom de opvoeding en worden de ouders gesterkt in de ouderrol. De kindergroep is bedoeld voor kinderen in de leeftijd van 6-11 jaar die getuige zijn geweest van lichamelijk geweld tussen ouders of die geregeld ernstige dreiging met geweld hebben meegemaakt. De oudergroep die een psycho-educatief karakter heeft, is bedoeld voor de ouders van deze kinderen. Tenminste één van de ouders dient aan de oudergroep deel te nemen.

Door: de RIAGG, Steunpunt Huiselijk Geweld, Maatschappelijke Dienstverlening Nieuwe Waterweg, Bureau Jeugdzorg.

Triple P, niveau 1, 2 en 3

Niveau 1: massamediale voorlichting: regelmatig kleine artikelen in plaatselijke krant, artikelen in schoolkranten en nieuwsbrieven van instellingen. Er wordt nagedacht over de inzet van internet (er zijn in Nederland een aantal sites die gaan over opvoeden o.a. www.ouders.nl en www.opvoedadvies.nl. hier kan eventueel actief reclame voor worden gemaakt)

Niveau 2: gerichte voorlichting over opvoedingsvragen. De voorlichtingsgesprekken zijn bedoeld voor ouders die specifieke vragen hebben over het gedrag en de ontwikkeling van hun kind. De ondersteuning bestaat uit een kort persoonlijk of telefonisch advies aangevuld met schriftelijke informatie in de vorm van een folder. Ook kunnen er lezingen gegeven worden over basisprincipes van positief opvoeden tijdens ouderavonden.

De gesprekken worden gevoerd door: peuterspeelzaal leidsters, leidsters van kinderen en buitenschoolse opvang, interne begeleiders, jeugdverpleegkundige (Ouder- en Kindzorg), sociaal verpleegkundige (GGD), voorpost medewerker BJZ, pedagogisch spreekuur medewerker en schoolmaatschappelijk werkers.

Door: Stichting Kinderopvang Maassluis, basisscholen, Ouder- en Kindzorg, GGD, Bureau Jeugdzorg.

Niveau 3: gericht advies bij specifieke zorgen van ouders over gedrags- en ontwikkelingsproblemen van het kind. Het aanbod bestaat uit individuele pedagogische advisering (ongeveer vier sessies van 30 minuten).

Er wordt gewerkt met de volgende professionals: jeugdverpleegkundigen (Ouder- en Kindzorg), sociaal verpleegkundigen (GGD), pedagogisch spreekuur medewerkers, schoolmaatschappelijk werkers en voorpost medewerkers BJZ.

Door: Ouder- en Kindzorg, GGD, Bureau Jeugdzorg

Homeparty's

Homeparty's zijn huiskamerbijeenkomsten waar een preventiewerker aan ouders voorlichting geeft over alcohol, drugs, gokken en opvoeding. Een gastouder nodigt andere ouders van kinderen tussen de 10 en 18 jaar thuis uit voor een huiskamerbijeenkomst. De bijeenkomst duurt ongeveer 2,5 tot 3 uur.

Door: Bouman GGZ,

Ouderbetrokkenheid

Het gaat erom de relatie tussen ouders en onderwijs in de breedste zin te versterken. Doel is dat ouders beter weten waar hun kind op school mee bezig is. Hierbij wordt gedacht aan vaderavonden, koffieochtenden, en eventueel cursussen.

Door: basisscholen, Ouder- en Kindzorg, GGD, Stichting Kinderopvang Maassluis.

Opvoedingsondersteuningskaart

Er is een kaart ontwikkeld waarop het aanbod van opvoedingsondersteuning van licht naar zwaar overzichtelijk op een A4-tje staat aangegeven met telefoonnummers en locaties. De bedoeling van de kaart is om professionals te informeren over wat het aanbod inhoudt zodat zij makkelijk kunnen doorverwijzen. De kaart wordt, wellicht in een wat andere vorm, echter ook door de verloskundige meegegeven aan alle ouders die een eerste kindje verwachten.

Daarnaast bestaat het idee om eens per jaar een nieuwsbrief Veilig Oproeien voor bewoners uit te brengen. Hierin wordt de kaart meegenomen.

Bijlage 2: met onderstaande leden uit het preventieteam Veilig Opgroeien, is gesproken over de situatie ten aanzien van moeilijk bereikbare doelgroep voor opvoedingsondersteuning in Maassluis.

Mw. Dorit Quist-Smidt, kraamverzorgende Careyn Kraamzorg

Dhr. André Storm, directeur Basisschool De Westhoek

Dhr. Henri Brendel, adjunct vestigingsdirecteur / teamleider bovenbouw Accent College

Dhr. Willem Zwikker, jeugdcoördinator politie Rotterdam-Rijnmond

Daarnaast is gesproken met Mw. Van Gugten, wijkagent in Maassluis